

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“.

Prievodi novijih pjesnika. Izdaje Matica Hrvatska, svezak prvi. Adam Mickiewicz. Gospodin Tadija ili poslednji porob u Litvi. Plemićka pripovijest iz godine 1811. i 1812. U dvanaest pjevanja. Preveo, uvod i bilješke napisao Dr. T. Maretić. Nagradjeno iz zaklade Adolfa Veber-Tkalčevića za godinu 1890. Zagreb. Naklada Matice Hrvatske. 1893. Ciena za članove „Matice“ 1 for., knjižarna ciena 1.50 for. — Lepe misli se je poprijela vrlo Matica Hrvatska: namenila se je Hrvatima podajati v prevodih pesniške lepote drugih narodov in jim tako v domačem jeziku kazati pesmi-biserje drugih ljudstev. Prvi zvezek „Prievodov novijih pjesnika“ je izvestno razveselil vsakega Hrvata. Poljsko Ilijado, kakor nazivljejo prekrasni umotvor „Pan Tadeusz“ največjega slovanskega pesnika Poljaka Mickiewicza, imajo sedaj Hrvatje v prevodu, v stihovnem in rimovanem prevodu dr. T. Maretića, ki si je v tem oziru pridobil velikih zaslug za svojo domovino. Prelagatelj pravi v predgovoru: „U ovom mojem prijevodu znam, da ima nedostataka; nje koje od njih vidim i sam i osjećam, a druge će naći vješte oči. Kolika je vjernost moguća u stihovnom in k tomu još rimovanom prijevodu, ja sam gledao, da joj se što više približim, a ne stoji do mene, da sudim, koliko mi je to nastojanje pošlo za rukom.“ No, reči moramo, da je v obče dobro naredil. Prevod se čita gladko. Napák, vsaj večjih, ni. Le sem ter tje naletiš na kakšno mesto, ki ti ne more biti všeč, kakor stran 5., kjer se opisuje Kosciuskov portret na steni: „U svom plaštu krakovskom gle Koščuško tamo, — Drži mač ob-jeručkê, u vis gleda samo; — Takav bješe, kadno se kleo kod altara, — Da će mačem iz Poljskê izgnat tri vladara — Il' sam na-nj se baciti.“ Zadnje besede se v poljskem izvirniku glasé: Albo sam na nim padnie. To je pa kaj drugega: pasti na meču, to je, po sovražnem meču v vojski, kakor pa: vreči (baciti) se na meč sam, kakor ima hrvaški prevod. Splošno pa bo, mislimo, prevod

ugajal. Z veseljem pozdravljamo ta novi predal „društvenih nakladnin“ Matice Hrvatske in ji le priporočamo, naj i v bodoče izdaje le prevode samo dobrih pesnikov. M. P.

Mirko Bogović. Pjesnička djela. Svezak prvi. Drame: Matija Gubec. — Stjepan, poslednji kralj bosanski. 8". Str. 285. Cena 1 gld.

Mirko Bogović, hrv. pesnik še iz ilirske dōbe (rojen l. 1816.), je umrl lani dné 4. mal. travna. Namerjal je že sam, da bi izdal svoje zaloigre v novič, in jih je tudi popravljaj. M. H. se je lotila tega dela in tu nam podaje 1. zvezek, obsegajoč dve znameniti tragediji iz jugo-slovanske zgodovine. G. Milivoj Šrepel je priredil to lepo izdajo, ki bo vnemala narodno zavest ne samo pri Hrvatih, ampak v vseh Jugoslovanih. Toliko zadostuj o tem zvezku; izideta — mislim — še dva. S.

„Zapisci iz mrtvog doma.“ F. M. Dostojevski, s ruskega preveo Stjepan Lukič. V Zagrebu. Knjižara Jugosl. akademije. Knjižara Dioničke Tiskare. 1891. 8". Str. 346. Ciena 1 gld. 20 kr. Jako zanimiva knjiga. Aleksander Petrovič, ruski plemič, je ubil iz ljubosumnosti prva leta po zakonu svojo ženo in se sam naznanil sodišču. Poslali so ga v Sibirijo na deset let. To svoje bivanje popisuje in slika v teh „zapisih iz mrtvog doma“. Opisuje kraj in „dom“, kjer so bivali kaznjenci. Kaže različne značaje različnih zločincev; nekateri so divji, brezčutni, prav živalski; drugi so tudi v zaporu blagi in dobri. Popisuje, kaj in kako delajo jetniki, kako živé in se hranijo. Sploh, kakor sam pravi na str. 328.: „htio sam prikazati svu našu tamnicu i sve, što sam doživio za tih godina, u preglednoj i jasnoj slici. Jesam li postigao ta cielj, neznam. Pa i nije moja, da sodim.“ Ali dosegel je, kar je želel, in kdor se zanima za duševno delovanje posamnih ljudij in prikaznij v človeškem značaju, našel bo obilno prav zanimivega gradiva v precēj obsežni (346 strani) knjigi, pisani v gladkem in ne pretežkem jeziku. M. B—c.

Razne stvari.

Pergamenski papir. Dandanes dobiš težko kako količkaj vredno stvar, katere ne bi znali posnemati ali ponarejati. Tudi pergameno, t. j. oslovsko kožo, gladko ustrojeno za pisanje, znajo ponarejati, in tak ponaredek prodajajo kot pergamenski papir. Ta papir je sicer jako lep in trden, a vodi se ne ustavlja. Če raztrgaš pergamenski papir v kosce in deneš v vodo, kmalu se razmehča. J. N.

Špirit ali alkohol se lahko dela iz raznih tvarin. Navadno ga delajo dandanes iz krompirja. Dá se narejati iz lesa, še bolje iz šote, kakor se

je pokazalo v novejšem času. Šota se dá lože in bolje razkrojiti in razmehčati kakor les. Poskusi so pokazali, da se dobi iz 200 g šote 12 1/2 kubičnih cm špirita. Umnemu tvorničarju bi pri Ljubljani ne nedostajalo te ponižne tvarine. J. N.

Fotografija in zvezdoznanstvo. Fotografija napreduje dandanes tako hitro, da je dokaj težko spoznavati, še teže pa uporabljati ali poskušati vse nove iznajdbe in izumitve. Jako dobro služi fotografija zvezdoznanstvu. Česar ne more več oko doznati, to pokaže občutna svetlopisna ploča. Da

omenjamo le jedno stvar. Med premičnico Martom in Jupitrom je veliko manjših premičnic, katere zovejo asteroide. Lani so jih našli s fotografijo okoli 26, med katerimi seveda še niso vsi popolnoma trdni ali zares novi. Po fotografiji izračunajo tudi, kako se premikajo.

Tako je fotografija jako pomogla, da se je zvezdoznanstvo razširilo. Poročali smo že, kako hočejo velike zvezdoglednice fotografovati celo nebo in tako določiti vse znatne zvezde. To bode ogromno delo, kakoršnega se še ni lotila nobena veda.

J. N.

Kuhinjski ščurek. O tem nadležnem mrčesu so sploh mislili, da je iz Azije doma in da pohaja po naših kuhinjah šele kakih 200 let. Pri Velikem Bornholtu (v Schleswig-Holsteinu) pa so našli v šoti (interglacialnega izvora) fosilne ostanke — kakor trde — našega ščurka. Potemtakem se ta gost ni prišel k nam gret iz Azije, ampak je evropski domačin.

J. N.

Kdaj se najbolje poseka drevo? Naši gospodarji imajo bolj ali manj trdna pravila, kdaj naj se poseka drevo, da je les trden. Vendar se ravna po priliki in potrebi, kakor po onih pravilih.

Napravili so razne poskušnje. Posekali so jednaka drevesa konec grudna, konec prosinca, konec svečana in konec sušca. Pokazalo se je, da je bil najkrepkejši tisti les, ki je bil posekan konec grudna; v prosincu posekani je bil za 12% slabši, v svečanu posekani za 20%, v sušcu posekani za 38% slabši, nego posekani v grudnu. Tudi se je pokazalo, da se je ohranil v grudnu posekani les več kakor dvakrat dalje v tleh, kakor pozneje posekani. V obče je les najboljši v vsakem oziru, če posekaš drevo proti koncu grudna. Torej ni napačno, če si naši gospodarji zapomnijo to pravilo in po njem ravna.

J. N.

Turpin in Dowe. Kakšen je današnji čas, zakaj se trudi in peha, kažeta najbolj izumitev Turpinova in Doweetova.

Turpin, Francoz, je izumil melinit, t. j. neko razstreljivo, kateremu se ne ubrani niti najtrdnjše posadka. „Ako se melinitna krogla ucepi v zemljo, na kateri stoji sovražno zidovje, razprši se v nič, kakor peščica suhega pepela“, tako je dejal pred leti na čelu svoje, tedaj o tej stvari izšle, brošure. On misli, da je najbolje sredstvo proti vojskam tako razstreljivo, kakoršnega se ni možno braniti.

Prus Dowe pa je izumil oklop, katerega ne prodere nobena morilna krogla. Poskušali so moč tega oklopa s tem, da so streljali v Doweeta. Četudi bi bila krogla prebila več palcev debelo desko, njegovega oklopa se ni prijala.

F.

Kako zdravo je kajenje. Dr. Brodnar je preiskoval 123 bolnikov 18 — 78 let starih. Izmed teh je pušilo tobak 98. Na teh je našel te-le zanimivosti: 90 jih je imelo oslABLJENJE čutila; 82 jih je trpelo zaradi rednega glavobola; 49 jih je imelo srčno napako; 89 jih je imelo slab želodec; 80 jih je bolehalo na očeh; več kakor polovica je bila pozabljiva; mnoge je napadala omotica. Pa naj reče kdo, da ni zdravo pušiti tobak! Zlasti je zdravo za mlečnozobe dečke in „gospodke“, kakoršne lahko srečavaš po naših mestih. O higijeni se mnogo govori in piše, v šoli se predava o zdravstvu: toda jedini pomoček je pamet starišev in varihov, dober vzgled odraslih ljudi in paznost mestnih redarjev, kateri naj bi imeli zakonito pravico, prijeti nespametne dečke, ki pušijo.

J. N.

Liturgija ali služba božja s staroslovenskim jezikom v senjski biskupiji. Doslej je bil v združenih biskupijah senjski in modruški v bogoslužju živi hrvaški jezik za one dele sv. maše, kateri se pojejo, a za vse druge dele, kateri se tiho molijo, jezik latinski. Vzrok takemu neprimernemu mešanju hrvaškega jezika z latinskim je bilo ponajveč to, ker je nedostajalo slovenskega misala (mašne knjige). Dragocen dar je poklonil torej sveti oče Leon XIII. slovanskim narodom kot spomin petdesetletnice škofovanja, ko je vsaj nekaterim izmed njih podal staroslovensko mašno knjigo. Bivši senjski škof in sedanji (od dne 8. t. m.) zagrebški nadškof dr. Juraj Posilović je z okrožnico, izdano dne 25. sušca t. l. napravil svečenikom svojim lepo velikonočno veselje, ko je uveličal imenovano slovensko mašno knjigo v svojih škofijah kot jedino zakonito knjigo za službo božjo v slovenskem jeziku, naj je sv. maša slovesna, ali samo peta, ali tiha. Ko se bo to izvelo, ne bodo mogli več rabiti živega hrvaškega jezika pri sv. maši, tudi ne bodo več mešali latinskega jezika, bodisi s hrvaškim, bodisi s staroslovenskim. Sv. maša mora biti gledé na jezik v prihodnje cela ali slovenska ali latinska. Zato ukazuje biskup, da si mora v prihodnje — kakor do sedaj — vsak mašnik priučiti latinsko mašo, da more maševati v onih škofijah, kjer ni dovoljen privilegij staroslovenskega jezika. Da se pa duhovniki navadijo čitati slovenski misal, poskrbel je biskup, da je pokojni prof. dr. Iv. Broz sestavil, in da sta profesor Radetič v Senju in kanonik Parčič v Rimu izpopolnila „Mali azbukvar“ za pravilno in enakomerno čitanje glagoljice v novih cerkvenih knjigah po hrvaški recenziji. Ta „Azbukvar“ in „Čin mise“ (ordo missae) se je razposlal duhovnikom ob jednom z okrožnico.

Dr. J. L.